

Toplumun Birliđi ve İşbirliği Üzerine Düşünceler

Eûzübillâhimineşşeytânirracîm

Bismillâhirrahmânirrahîm.

el-Hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn. Ve'l-âkibetü li'l-müttakîn. Ve's-salâtu ve's-selâmu alâ seyyidinâ Muhammedin ve âlihî ve sahibihî ecmaîn.

İ'lemû eyyühe'l-ihvân enne efdale'l-kitâbi kitâbullah ve enne efdale'l-hedyi hedyü seyyidinâ Muhammedin sallallahu aleyhi ve sellem. Ve şerre'l-umûri muhdesâtuhâ ve külle muhdesin bid'atün ve külle bid'atin dalâletün ve külle dalâletin fi'n-nâr. Ve bi's-senedi'l-muttasılı ile'n-nebiyyi sallallahu aleyhi ve selleme ennehû kâl:

a. Hadislerin İnsan Hayatına Etkileri

ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ نَشَرَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ كَنَفَهُ

وَأَدْخَلَهُ جَنَّتَهُ رِفْقٌ بِالضَّعِيفِ وَشَفَقَةٌ عَلَى

الْوَالِدِينَ وَالْإِحْسَانُ إِلَى الْمَمْلُوكِ.

Selâsün men künnenne fihi neşera'llâhu teâlâ aleyhi kenefehû ve edhalehû cennetehû

*rifkun bi'd-daîfi ve şefekatün ale'l-vâlideyni ve'l-ihsânü ile'l-memlûki.*¹

Revâhu Tirmîzî ğarîbun an Câbir.

Sadaka Resûlullah fîma kâl.

Selâsün kısımları ile geçen hadîs-i şerîfler çok hoşuma gidiyor. Bunlar hep ezberlenmesi lazım olacak şeyler... İnsan bunları ezberleyebilse...

Kur'an hafızları çok da hadis hafızı hiç yok. Benim geldiğim zaman burada bir tanecik varmış, o da rahmetlik olmuş.

İlm-i hadîs ezberlemesi çok [faydalıdır]. Dünyada faydası o kadar değil[dir] de âhîret için çok faydası vardır.

Bunları tekrar edip [öğrenmek gerekir.] Bu "üç"ler insan için can alıcıdır. Bunları okuyup kendimize mâl etmeye çalışmak çok güzel bir şey olur.

Allah cümlemizi affetsin.

¹ Tirmizî, "Sifatü'l-Kıyame", 48, r. 2494; **Deylemî**, *el-Firdevs*, II, 84, r. 2453.

Hadislerin Arapçasını belleyemsek de Türkçe olan lafızlarını kısa kısa bellemek mümkündür. Birçok kasideler, ilâhiler belleyebiliyoruz, diğer birçok şeyi belleyebiliyoruz da bu hadislere gelince doğru dürüst bir hadis okumaya gücümüz yetmiyor.

“Bu üç şey bir kimsede bulunursa Cenâb-ı Allah *celle ve alâ* hazretlerinin üzerine onu koruması ve onu cennete koyması borç olur.”

Belki Cenâb-ı Hakk’a borç olmaz da o kimseyi cennetine koyacağına alâmet [olur.] O kişiyi muhafaza eder. Onu zararlı olan şeylerden himâye eder, muhafaza eder.

Rifkun bi’d-daîfi. “Zayıflara acımak.” *Ve şefekatün ale’l-vâlideyni*. “Anaya babaya şefkat.” *Ve’l-ihsânü ile’l-memlûki*. “Kölelere ihsan.”

Köleler zayıflardan daha zayıftır. Gerek mâlen gerek bedenen zayıf olan insan başka... *Memluk* köledir, hürriyetini de kaybetmiştir. Öteki zayıf ama hürriyeti vardır. Bu *memlukte* hürriyet de yok, bir adamın kölesidir. Kölesi olduğu için onu istediği gibi kullanır. Kullanır ama işte ona ihsan da yerinde oluyor. Hepsi

Cenâb-ı Hakk'ın kuludur. Köle düşmüş, ne yapalım... Ama Allah'ın kuludur, O yaratmıştır. Zayıf yaratmıştır, bir hikmeti vardır, aklımız ermez. O hikmetinden nâşi o zayıfları da gözetlemek, onlara ihsan etmek insanlık vazifesi oluyor ki bu insânî vazifelerini yapanlardan Cenâb-ı Hak hoşlanıyor ve onları muhafaza edip cennetine koyuyor.

Yine bir “üç”:

ثَلَاثٌ لَا تُرَدُّ الْوَسَائِدُ وَالذُّهْنُ وَاللَّبَنُ

*Selâsün lâ türeddü'l-vesâidü ve'd-dühnü ve'l-lebenü.*²

Selâsün lâ türaddü. “Üç şey vardır ki reddolunmaz.”

Sana ikram edildiği vakit, “Ben bunu istemem.” demek câiz değildir.

İnsan bazı şeyleri istemez. Fakat bu üç şeyi reddetmek câiz değil.

² Tirmizî, "Edeb", 37, r. 2790; Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, VIII, 188, r. 5677; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, XII, 336, r. 13279; Begavî, *Şerhu's-sünne*, XII, 88, r. 3173; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, IX, 137, r. 25385; Ebû Nuaym, *Târîhu İsfahân*, I, 133, r. -1; Rûyânî, *Müsned*, II, 424, r. 1441; Tirmizî, *Şemâil*, I, 179, r. 219.

el-Vesâidü. “Yastık.”

Bir eve misafir gittiniz. Adam arkanıza bir yastık koyuyor, altınıza minder koyuyor.

“Yok efendim, istemem.”

Hayır. O da sana ikram ediyor, bak almış, getirmiş, arkana yahut altına koyacak. Onu reddetme.

İkincisi; *ve'd-dühnü.* “Buyurun” deyip size bir koku veriyor.

“Ben koku istemem.”

Yok, olmaz.

Bazı kokular ağır gelir de insan belki hoşlanmaz. Azıcık içeriden burnuna çekmeden sürüverirsin.

Efendimiz;

“Üç şey bana sevdireldi.” [buyurmuş.]

Dühn, bu üç şeyden birisi. Peygamber Efendimiz kokuyu sevmişler. Biz de severiz. Hakikaten koku dimağı açar ve insanın neşesini arttırır.

Üçüncüsü de; *leben*, “süt”tür.

Birisi sût ikram ediyor. Çay verirse dersin ki; “Bana dokunuyor.” Ama sütte dokunacak bir şey yok, elhamdülillah. Miden pek doygun da olsa yudum yudum, azar azar içilebilir.

Efendimiz;

“Sût, koku ve yastık gibi şeyler reddolunmaz.” diyor.

Bunlar ikram olunduğu takdirde kabul etmek lazım.

b. Kıyamet Günü için Değerli Olan Üç Özellik

ثَلَاثٌ مَنْ لَمْ يَأْتِ بِهِنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَلَا شَيْءَ لَهُ:
وَرَعٌ يَحْجُزُهُ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ، وَخُلُقٌ يُدَارِي بِهِ
النَّاسَ، وَحِلْمٌ يَرُدُّ بِهِ جَهْلَ السَّفِيهِ.

*Selâsün men lem ye'ti bihinne yevme'l-kıyâmeti felâ şey'e lehû: veraun yahcuzuhû an mahârimillâhi ve hulukun yüdârî bihi'n-nâse ve hılmün yeruddü bihi'l-cehle's-sefîhi.*³

³ Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl*, II, 356, r. -1; İbn Adî, *el-Kâmil*, V, 424, r. -1.

Selâsün men lem ye'ti bihinne yevme'l-kıyâmeti felâ şey'e lehû. “Bir insan kıyamet gününe şu üç şey kendisinde bulunmadan gelirse hiç kıymeti yoktur.”

İbadeti çokmuş, hayrı hasenâtı çokmuş, birçok fazileti var ama bu üç şey kendisinde bulunmadığı için diğer amellerin kıymeti düşüyor.

Birisi; *veraun yahcuzuhû an mahârimillâhi...*

Bunlar daha önce de geçmişti. Efendimiz hadislerde sıra sıra bunları koyuyor.

Vera'. “Takvânın üstünü olan Allah korkusu.”

Bu Allah korkusu yok mu;

Yahcuzuhû an mahârimillâh. “Haramlardan seni koruyacak.”

Yani içeriden gelecek. Bir haram, günah, şüpheli bir şey var;

“Ben bunu yemem, almam, yapmam.”

Niçin?

İçerisi yaptırmıyor. Fetvacıya sorarsan “câizdir” der. İçeriden razı olmayacak bir kudretin olması lazım ki buna *vera*’ diyorlar. İçeride o kuvvet olursa senin elini [günaha] uzatmaz, gözünü kapattırır, hiçbir kötülük yaptırmaz. Eğer bu sende yoksa, yani istediğini istediğin gibi yiyorsun, istediğin şeyi aklının istediği gibi yapıyorsun ama diğer fazâilin çok; kıymeti yok.

Seni Allahu Teâlâ’nın haramlarından men edecek *vera*’ denilen kuvvetin bulunması, bir.

İkincisi; *ve hulukun yüdârî bihi’n-nâs*. “Bir ahlâkın olacak ki o ahlâkla insanlar arasında gayet güzel geçineceksin.”

Medine-i Münevvere’de bir evde bir levha görmüştüm:

“Ben namazla nasıl emrolunduysam, halk ile geçinmek için *müdâra* ile de öyle emrolundum.”

Buradaki *müdâra* dediği; rıfk ile, güzelce, hüsnü ahlâk ile, lînetle-yumuşaklıkla geçinmek kabiliyeti. [Bu ahlâk] olacak ki kimseye kızmayacaksın, bağırmayacaksın, fena söz

söylemeyeceksin, çirkin hareketlerde bulunmayacaksın.

Bu gibi ahlâkın bulunması [lazım.] Bu ahlâk yok. Evet, diğer amelleri çok; ama bu ahlâk olmadığı için ötekilerin kıymeti tabiatıyla düşüyor.

Üçüncüsü; *ve hılmün yeruddü bihi'l-cehle's-sefîhi*. “Hilm denilen yumuşaklık ahlâkı olacak ki o hilm sebebiyle cahilin, sefihin bütün hareketlerini reddedeceksin.”

Yani kendine bulaştırmayacaksın. Sefihin, cahilin câhilâne olan taarruzları, çirkin sözleri ve [daha başka] neleri varsa ona karşı mukabelede bulunmayacaksın ve onu güzel ahlâkınla susturacaksın. Bu hilm sayesinde dövüşmeden, bağırmadan, çağırmadan, kavga etmeden [işin içinden çıkacaksın.]

Cenâb-ı Hak bu hilmi Kur'ân-ı Azîmüşşân'da birkaç yerde;

إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا

*Innehû kâne halîmen*⁴ diyerek metheder.

Peygamberler halimdirler. Peygamberlerde halim sıfatı olmasaydı etrafındaki insanları toplamaya imkân bulamazlardı. İnsanlar birbirinin etrafında sertlikle yahut tazyikle yahut korkuyla toplanmazlar. Muvakkat toplanır, dağılır. Askerler gelse bizi bir yere sürüklese gideriz ama içimiz gitmez. Sonra fırsat bulunca yine dağılıyoruz. Bu öyle değil.

O kadar sene geçmiş, Peygamberimiz'in koyduğu din elhamdülillah bugün 700 milyonu bulmuş diyorlar. Bu ne sayesinde [oldu]?

Onun bize bıraktığı güzel düsturlar ve ahlâklar sayesinde ki daima çoğalmaktadır.

Hilmin birçok misalleri var.

Hiz. Osman'daki hilm sıfatı mâlumdur. Düşmanlar Hiz. Osman'ı muhâsara ettiler. Muhâsara eden kuvvet de fazla bir kuvvet de değil, mahdut bir kuvvetti. O kuvvet geldi, muhâsara etti. "Seni öldüreceğiz." dediler.

⁴ 35/Fâtır, 41.

Medine-i Münevvere’de mücahit olan müslüman tabaka Hz. Osman’a yalvardılar; “Bize müsaade et, biz bunların altından girer üstünden çıkarız. Ne olacak, bunları kovalamak bir şey değil!” dediler. Ama Hz. Osman buna razı olmadı.

Niçin?

İki taraf dövüşünce beş on kişi o taraftan ölecek, beş on kişi de beri taraftan ölecek; birçok insanın kanı gidecek, yaralanacak, birçok zâyat da olacak.

Niçin?

Benim için.

“Bana ne olursa olsun ama siz karışmayın. Siz selâmette durun.” dedi.

Bu hilm sıfatıdır.

Hilm sıfatı olmayan bir adam askerlerini başına toplar; “Gelin toplanın. Bu adamları vurun!” der, vurdurur. Yüz kişi ölmüş, bin kişi ölmüş, [onun] umurunda değil ki; kendisini kurtardı ya, saltanatı da dâim... Ama etrafında birçok insanları öldürttürür.

Neden?

Bu hilm sıfatının kendisinde olmayışından.

Bazen de insana zararı olur ama başkasına faydası var ya... Başkalarının faydası için kendi zararını tercih ediyor. Kendi faydası için başkalarının zararını tercih etmek [bencilliktir.] Ben faydalanacağım ama başkaları zarar görecektir.

Onların zararını istemek insanlığa, İslâmlığa yakışmadığı için Hz. Osman ve bunun emsâli birçok kimseler bu gibi şeylere karışmamışlar. Böylece bu felaketi atlattılar ve Cenâb-ı Hakk'ın emrine de razı olmuşlar. Burada da emr-i İlâhî'ye rıza var.

“Mukadder olan ölümüm bunların elindeyse nasıl olsa olacak o... Ben asker de toplanırsam, bunları da öldürtsem, benim başıma gelecek bu ölüm nasıl olsa gelecek. Gelmeyecekse gelmeyecek.”

Bundan dolayı mukadderâta teslim oldu. Eh, olursa olur... O akşam da Resûlullah'ı gördü; “Bu akşam iftarı bende yapacaksın.” dedi. Oruçlu olduğu halde de rahmet-i Rahmân'a göçtü.

Allah şefaathlerine nâil etsin.

Çok nasihatler etti; “Yapmayın. Ben Resûlullah’ın iki tane kızını aldım. Resûlullah beni seviyordu. Resûlullah’ın sevdiği adama niçin siz bunu yapıyorsunuz?” dedi.

“Ben bir kuyu kazdırdım, bütün ehl-i Medine o kuyunun suyunu içiyor. Yapmayın.” dedi.

Resûlullah’ın birçok methiyeleri var. Onları okudu. Ama bu insanın gözü karardığı vakitte kulağına söz girmiyor.

Allah günahlarımızı affetsin.

Yine buyuruyor:

c. Amellerin Değerini Belirleyen Unsurlar

ثَلَاثٌ مَنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ أَوْ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ فَلَا
يَعْتَدَنَّ [يُعْتَدَنَّ] بِشَيْءٍ مِنْ عَمَلِهِ: مَنْ لَمْ يَكُنْ
فِيهِ تَقْوَى تَحْجُزُهُ عَنْ مَعَاصِي اللَّهِ، أَوْ خُلُقٌ
يَعِيشُ بِهِ فِي النَّاسِ، أَوْ حِلْمٌ يَرُدُّ بِهِ السَّفِيهَ.

*Selâsün men lem yekünne fîhi ev vâhide-
tün minhünne felâ ya'tedne bi-şey'in bi-ame-
lihî: men lem yekün fîhi takvâ tahcuzuhû an
meâsillâhi ev hulukun yeîşü bihî fi'n-nâsi ev
hılmün yeruddü bihi's-sefîhi.* ⁵

*Selâsün men lem yekünne fîhi ev vâhide-
tün minhünne felâ ya'tedne bi-şey'in bi-ame-
lihî.* “Bu üç şeyden üçü ve yahut bu üçün için-
den birisi olmazsa onun da amelinin hiç kıy-
meti yoktur.”

⁵ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, XI, 12, r. 8065; Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, XI, 14, r. 8067; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, V, 120, r. 4848; Taberânî, *el-Mu'cemü s-sagîr*, II, 21, r. 726; Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl*, II, 356, r. -1; Heysemî, *Mecme'u'z-zevâid*, VIII, 24, r. 12686; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, XVI, 27, r. 43787; [*Haraiti ve İbn Neccar'da bulunamadı.*]

Çok ameli var; geceleri sabaha kadar namaz kılıyor, Kur'an'ı elinden bırakmıyor, tesbihi elinde, eli de cebinde, parası çok, sağa sola veriyor. Ama kıymeti düşüyor.

Nedir o?

Men lem yekün fîhi takvâ tahcuzuhû an meâsillâhi.

Yukarıdaki tabir aynısı da, veraun dedi.

Vera' ile takvânın arasında bir fark vardır. Vera' daha yüksek. Takvâyâ da "daha ufak" diyemeyiz de...

Takvâ tahcuzuhû an meâsillâhi.

Burada *meâsillâh* dedi, orada *mehâri-millâh* dedi. İki de birdir.

"Allah'ın haramından, -*Meâsi* haram zaten.- isyanlardan, günahlardan, meâsiden seni men edecek içeride bir kuvvet denilen takvâ yoksa..." bir.

İkincisi; *ev hulukun yeîşü bihî fi'n-nâsi.*
"Yahut insanlar arasında yaşamak için güzel ahlâkın yoksa; kavgasız, gürültüsüz, tatlı tatlı, güzel güzel geçinecek bir ahlâka da sahip değilse..." iki.

Üçüncüsü; *ev hılmün yeruddü bihi's-sefîhi*.

Orada *cehle's-sefîhi* dedi, burada yalnız *sefîhi* dedi.

Sefîh ki hilmin zıttı imiş. Aklının zayıflığından, cahilliğinden, ahlâkının bozukluğundan bazı insan huysuz olur.

“O huysuz olan insanın huysuzluğu ile sen de huysuzlanmayacaksın. Kendine bulaştırmadan, kendini onunla bir tutmadan güzelce reddedeceksin.”

Şu üç şey: Takvâ, bir; ahlâk, iki; hilm, [üç.]

Hilm de ahlâkın içindedir, ahlâktandır ama burada onu da ayrıca [telaffuz] ediyor ki hilm çok lazımdır. “Halim olunuz, selim olunuz, her şeyden dolayı kızıp kavga gürültücü olmayınız.” diye bir tavsiye...

Yukarıdaki tabir yine aynı:

ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ اسْتَوْجَبَ الثَّوَابَ،
وَاسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ: خُلُقٌ يَعِيشُ بِهِ فِي النَّاسِ،
وَوَرَعٌ يَحْجُزُهُ عَنِ مَحَارِمِ اللَّهِ، وَحِلْمٌ يَرُدُّهُ عَنِ
جَهْلِ الْجَاهِلِ.

Selâsün men küñne fîhi istevcebe's-sevâbe ve'stekmele'l-îmâne: Hulukun yaîşü bihî fi'n-nâsi ve veraun yahcuzuhû an mehâri-millâhi ve hilmun yeruddühû an cehli'l-câhili.

Selâsün men küñne fîhi istevcebe's-sevâbe ve'stekmele'l-îmâne. “Üç şey sevabını doldurur, tamam eder, imanını da kemâle ulaştırır.”

Bakınız, yine aynı şeyler:

Hulukun yaîşü bihî fi'n-nâsi. “Ahlâkı öyle olacak ki insanlar arasında gayet güzel geçinecek.”

İkincisi; *veraun yahcuzuhû an mehâri-millâhi.* “Allah’ın haramlarından seni men ediyor.”

Polis, jandarma yahut şu komşu bu komşu, şu gören bu gören değil, insanlardan

değil; Allah'tan korkundan dolayı o günahları işlemekten içeriden gelen kuvvet seni men ediyor. “Yasak yahu... Allah görüyor ve biliyor. Yapamazsın bunu. Defterine yazılacak, yarın rûz-ı kıyamette eline verilecek, karşında göreceksin. Binâenaleyh, bundan kaç, kork, sakın!” diyor. İçerisi bunu [söylüyor.] Sen de korkuyorsun; “Ben bunu yaparsam sonra ne olur benim hâlim? Evet bugün nefsime uyacağım, şehvetime aldanacağım da bu işi yapacağım. Beş dakikalık bir zevktir yahut muvakkat bir şeydir ama arkası ne fena[dır]... Cenâb-ı Hak hem görüyor hem biliyor. Onun gördüğünü, bildiğini ne yapacağız; başkası isterse görsün isterse görmesin...”

Yine bir “üç”lü:

ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ فَهُوَ مُنَافِقٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبًا،
وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ. قَالَ رَجُلٌ:
يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنْ ذَهَبَتِ اثْنَتَانِ وَبَقِيََتْ
وَاحِدَةٌ؟ قَالَ: فَإِنَّ عَلَيْهِ شُعْبَةٌ مِنْ نِفَاقٍ مَا بَقِيَ
فِيهِ مِنْهُنَّ شَيْءٌ.

*Selâsün men küñne fîhi fe-hüve münâfi-kun: İzâ haddese kezebe ve izâ veade ahlefe ve ize'tümüne hâne. Kâle raculün: Yâ Resûlallah, fe-in zehebeti'snetâni ve bakıyet vâhide-tün? Kâle: fe-inne aleyhi şu'beten min nifâkin mâ bakiye fîhi minhünne şey'ün.*⁶

Selâsün men küñne fîhi fe hüve münâfi-kun. “Bir kimsede üç şey bulunursa o münafıktır.”

Münafık iki kısımdır: Birisi amelen münafık, birisi de itikâden münafık. İtikâden münafık olan gâvurdan beterdir. Kendisini müslü-

⁶ İbn Asâkir, *el-Mu'cem*, II, 1002, r. -1; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, I, 171, r. 864; [İbn Neccar'da bulunamamıştır.]

man gösterir fakat inancı yoktur. Ama müslüman [gibi] camiye gelir. İnsanları kandırmak içindir. İtikâdı olmadığından dolayı onun münaflığı fenadır. İkinci bir münaflık da, “amelen münaflık” diyorlar; ameli İslâm’a uygun değil.

İzâ haddese kezebe.

Bugün dünya üzerinde en menfur hal yalan söylemektir. Gâvur ne olursa olsun, kimse yalanı sevmez. Yalanı kimse sevmediği halde müslümanın yalan söylemesi kadar çirkin bir şey yoktur! Gâvura yalan yakışmıyorsa müslümana nasıl yakışır?

Hiç yakışmaz. Müslümana yalan hiç yakışmaz!

Bu adam yalanı da söyleyince demek ki imanında şüphe, şek var. Peygamberimiz buna “münaflık” adını takmış.

Men künne fîh. “Üç şey bir adamda bulunursa...” *Fe-hüve münâfıkun.* “O adam münaflıktır.”

Neymiş?

İzâ haddese kezebe. “Söylüyor fakat yalan söylüyor.”

Ahlâk dersinde bunun bir bahsi var. Gazzâlî hazretleri belki üç beş sayfayı yalanın kötülüğü hakkında doldurmuş. Doğrusu ben bundan korktum. Bugün cemiyette çok fena; insanı yalana sürüklüyor. Yalana sürükleyince o zaman sen de bunun cezasını çekeceksin. Bugün bütün esnafın yaptığı şey: Aldığını üçe alıyor, satarken “Ben bunu beşe aldım.” diye arkasından bir de yemin ediyor. Tuhaf şeyler...

Her nerede olursa olsun, bir menfaat çekmek için bu yalanı irtikâb ediyor, kendisi münaflıklığın içine düşüyor.

İkincisi; *ve izâ veade ahlefe.* Vaat ediyor;

“Sana şunu yapağım, bunu alacağım, bunu vereceğim.”

“Seninle şöyle bir iş yapalım, edelim.”

Bir sözleşme vaat ediyor. Bu vaadinde de hulfediyor. Sonra da; “Ben bunu yapamadım, yapamayacağım, veremeyeceğim.” diyor.

Bu vaad hakkında Kur'ân-ı Azîmüşşân'da Sûre-i Meryem'de Cenâb-ı Hak İsmail *aleyhisselâm*'ı methederken;

إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ

*Innehû kâne sâdıke'l-va'di*⁷ diyor, vaadindeki sıdkını methediyor.

Innehû kâne sâdıke'l-va'di. “Vaadinde sadıktı.” diyor.

Gazzâlî hazretleri de söylemiş ki;

“Acaba [*İsmail aleyhisselam*] neden bu methe layık oldu?

Çünkü İsmail *aleyhisselam* bir gün; ‘Filan yerde seninle buluşalım.’ diyerek birisiyle konuşmuş. ‘Filan saatte, filan yerde buluşalım.’ diye sözleşmiş. Oraya gitmiş. *İsneyn ve işrîne yevmen*. ‘22 gün’ orada beklemiş. ‘Ben bu adama söz verdim, belki rahatsız olmuştur, belki bir kaza olmuştur, belki şu olmuştur... Şimdi gelir, birazdan gelir, bugün gelir, yarın gelir...’ diye 22 gün beklemiş!”

⁷ 19/Meryem, 54.

22 gün beklemek Kur'an'da da methe şâyeste oluyor.

Biz saate bakıyoruz; “Bu adama söz verdim ama vakit beş dakika geçiyor, hâlâ gelmedi. Azıcık daha, bir iki dakika daha bekleyeyim de giderim, ne yapayım, gelmedi.” [diyoruz.]

Vaadinde sâdık... İnsandır; adımını başka olur, çıkışı başka olur, saati başka olur, misafiri gelir, şu olur, bu olur, lafa tutan olur; yarım saatte gelir, bir saatte gider... Bir gün de geç kalabilir.

Yine Gazzâlî naklediyor:

Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* de peygamber olmazdan evvel...

Peygamberimiz'in bir adı *Emîn* değil mi?

Sâdık, emin olduğu için emaneti hâliyle kazanmış, vaktiyle halk da ona o adı takmış; Peygamberimiz'i *Emîn* diye adlandırmışlar.

Neden?

Bir adamla; “Filan yerde, filan saatte buluşalım.” diye konuşmuşlar. Efendimiz oraya

gitmiş, onu üç gün beklemiş! O adam da Efendimiz'e verdiği sözü unutmuş. Bir gün geçmiş, yok; iki gün geçmiş, yok; üçüncü gün adamın aklına gelmiş, koşmuş, bakmış ki Peygamber Efendimiz [onu orada bekliyor.]

“Beni meşakkate soktun, üç gündür burada seni bekliyorum.” demiş.

O da özür [dilemiş.]

Vaat kolay bir şey değildir.

Bir de Cenâb-ı Hakk'a yapıyoruz, buna *nezir* diyorlar. “Filan işim olursa bir kurban keseyim. Filan işim olursa üç gün oruç tutayım. Filan işim olursa fukarâya, talebelere sadakada bulunayım.” diye bol keseden atıyor. Bazı akıllılar var, *Yâsîn* adarlar; “Bir *Yâsîn* okuyayım, üç *Yâsîn* okuyayım.” Çünkü o parasız, kolay oluyor. Paralı olunca vaadi vaktinde yapmazsa nezir vacib oluyor. Üzerinde hiçbir şey yokken yük yüklendi. Namaz nasıl farzsa, vitir namazı nasıl vacipse bunu yapmak da -söz ağızdan çıktı, onu ödemek- üzerine borç oluyor. Buna *nezir* diyorlar. Onu da yapmak lazım.

Bir de vaat ediyor, vaadinde durmuyorsa o da münafıktır. Bu vaat gerek insanlara karşı olsun, gerek Allah'a karşı olsun, gerek aile ef-râdına karşı olsun, hepsi vaciptir, hepsi haktır.

Ve ize'tümine hâne. -Bu geçen derste de geçmişti, burada da geçiyor.- “Emanet kendisine verildiği vakit o emanete hıyanetlik ediyor.”

Bu çok büyük bir dert, çok büyük bir bela, çok büyük bir yük. Emanetin geniş bir mânâsı var.

Cenâb-ı Hak diyor ki;

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا
وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا.

*Innâ aradne'l-emânete ale's-semâvâti
ve'l-ardi ve'l-cibâli fe-ebeyne en-yahmilnehâ
ve eşfakne minhâ ve hamelehe'l-insânu in-
nehû kâne zalûmen cehûlâ.*⁸

⁸ 33/Ahzâb, 72.

Innâ aradne'l-emânete ale's-semâvâti ve'l-ardi ve'l-cibâli. “Semâvâta, dağlara ve yerlere ‘Bu emaneti alın.’ dedik.”

Hepsi de Cenâb-ı Hakk’a; “Aman yâ Rabbi! Biz bunu taşıyamayız!” demişler. Ne gök “Ben taşıyabilirim.” demiş, ne yer “Ben taşıyabilirim.” demiş. Dağ da; “Ben taşıyamam.” demiş. İnsanoğluna gelmiş; “Sen” demiş... İnsanoğlu;

“Bunun arkasında ne var?” demiş.

“Cennet.”

“Ben de bunu alırım.” demiş.

Innehû kâne zalûmen cehûlâ. “İnsan bu yükü aldı ama *zalûm* ve *cehûl* olduğundan dolayı aldı.”

Gök, yer ve dağ almadı; âkıbetini biliyor ki bunu yapmak zor.

Tabii içimizde yapanlar olacak. Olacak ama ekseriyet yapamıyor.

Emanet ne?

İslâm dini, bir. Kur’an, iki. İbadet taatlerin hepsi... Namaz, oruç, zekât, hac, bunların

hepsi emanet. Çoluk çocuk, onlar da emanet. Vücut da emanet. Memleketimiz de emanet. Vazifeler de emanet.

Kaç kişi aldığı vazifeyi vaktiyle lâıık-ı vech ile yapabiliyor?

Aldığı vazifeyi bihakkın yapanlar pek nadir. Sabahleyin vaktinde gelmez, akşamüstü vaktinde çıkmaz.

Bizim [müslüman kardeşlerimiz] hakkında da çok şikâyetler olur. Dinleri zayıf olan bazı insanlar vazifelerine daha dikkat ediyorlar da kendisi müslüman olduğu halde ve Müslümanlığı benimsediğı halde vazifesini ihmal ettiğinden dolayı birçokları tarafından da şikâyet olunagelmektedir. “Biz bu filan adamlardan bu gibi şeyi görmüyoruz da bizimkiler bunu yapmıyor. Vazifesinin başına geç vakit geliyor.” diyor.

Onlara olan leke... Bizim lekemiz onların lekesinden daha ağır ve acıdır. Biz onlardan daha dikkatli, daha üstün olmalıyız ki halkın bize karşı olan hürmeti, saygısı, sevgisi daha [da artsın.] Hakk’ın sevgisi de başka olacak tabii...

d. Yalanın Sınırları: İzin Verilen ve Kabul Edilmeyen Durumlar

Kâle raculün. Ashâb-ı kirâm dinliyor. *Racul* dediği, ashâb-ı kirâmın içinden birisi.

Yâ Resûlallah... -“Üç şey yahut üçten birisini işleyen münafıktır.” dedi.- *Fe-in zehebeti'snetâni ve bakıyet vâhidetün?* “Mesela ben yalan söylemiyorum, vaadimde de duruyorum ama emanete riâyetim zayıf. Üzerimde bir tanesi var. Yahut vaadimde zayıfım, yahut sözümde zayıfım...”

Kâle: fe-inne aleyhi şu'beten min nifâkin mâ bakiye fîhi minhünne şey'ün. “Sende öyleyse münafıklıktan üç şubeden birisi var.”

Ya ikisi, ya üçü var. İkisini yapıyorsan biri vardır. Birisini yapıyorsan üzerinde ikisi vardır.

Ebû Hüreyre radiyallahu anh'ten.

Allah kusurlarımızı affetsin.

لَا أَعُدُّهُ كَاذِبًا الرَّجُلُ يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ يَقُولُ
الْقَوْلَ لَا يُرِيدُ بِهِ إِلَّا الْإِصْلَاحَ، وَالرَّجُلُ يَقُولُ
فِي الْحَرْبِ، وَالرَّجُلُ يُحَدِّثُ امْرَأَتَهُ وَالْمَرْأَةُ
تُحَدِّثُ زَوْجَهَا.

*Selâsün euddühû kâzibe'r-raculü yuslihu
beyne'n-nâsi yekûlü'l-kavle lâ yürîdü bihî
ille'l-ıslâha ve'r-raculü yekûlü fi'l-harbi ve'r-
raculü yuhaddisu imraetehû ve'l-mer'etü tü-
haddisu zevcehâ.*⁹

Bu yalanı hiçbir vech ile kabul etmemek
lazım. Yalana üç yerde müsaade vermişler. Fa-
kat bu üç yerdeki müsamaha bize kapı açıyor.
Mesela;

el-Harbü hud'atün diyor. “Harpte hud’a,
hile, yalan câiz.”

⁹ Ebû Dâvud, "Edeb", 58, r. 4921; Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VIII, 236, r. 9075; Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, VI, 443, r. 4456; Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, XIII, 432, r. 10584; Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, XIII, 433, r. 10585; Beyhakî, *el-Âdâb*, I, 42, r. 104; Taberânî, *el-Mu'cemü s-sagîr*, I, 127, r. 189; Kudâ'î, *Müsnedü's-Şihâb*, II, 210, r. 1205; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, III, 630, r. 8247; İbn Cerîr (Taberî), *Tehzîbü'l-âsâr*, III, 131, r. 216.

Fakat nefsin için olmayacak. O âmme içindir. Âmme için düşmanın mağlubiyetini ne şekilde yapmak imkânı varsa o şekilde onu kullanırsın. Orada cevaz vermişler.

Birisi de; -çok mühim- iki kardeşin arasını ıslah için. İki kişi küsüşmüşler.

Dünkü derste gıybet geçmişti de...

Mesela [birisinin] arkasından dedikodu yapıyoruz. Tabii onun da kulağına gidiyor. Bu insanların dili durmaz, gider söyler. Hem burada seninle beraber onu yerer yıkar, arkandan da gider; “Filan senin hakkında böyle böyle dedi.” der. İnsanoğlu bu... Biraz da ilave eder. Arayı açar. Aranın açılması büyük günah oluyor; zina günahından büyük oluyor, faiz günahından da büyük oluyor. Günah cihetinden çok büyük!

Neden?

Birliđi bozuyor.

Bizim yıkıntımız başka taraftan olmaz. Bizi kimse yıkamaz. Biz bir olduğumuz takdirde bizi kimse yıkamaz. Fakat bizi bölük bölük parçalara ayırdıkları vakitte... Hepimizin

mâlumudur, çocuklukta okuduğumuz bir kitapta [geçerdi:] Baba oğlunun eline ufacık ufacık parçalardan bir sopa vermiş. Bir taneyle vurursan bir şey yapmıyor. İki ile vursan yine bir şey yapmıyor. Fakat topuyla vurursan adamı acıtır. Parça parçadır, ufaktır; insanı da öldürür. Ama ayrı ayrı yaparsan ‘pat pat pat’ kırılır, bir işe yaramaz; incecik incecik çırpı-lardır. Ama bağlandı mı bir kuvvet olur. İşte çoraplar meydanda. İncecik iplik, çektin mi hepsi kopar. Fakat bir araya gelince koparması mümkün olmuyor.

Bizler de yekvücut olursak bize bir şey olmaz. Bizi ne top yıkabilir ne bomba yıkabilir, hiçbir şey yıkamaz. Fakat parçalandık mı hiçbir şey istemez; ne top ister ne tüfek ister. Parçalandık mı kendi kendimize eririz!

Allah hepimize akıl fikirler versin. Bu parçalamaya çalışanları da Allah parçalasın da biz yekvücut kalalım.

Yalan bu kadar fena olduğu halde, münafık[lık] olduğu halde o iki arkadaşı barıştırmak için yalan söylüyorsun. Diyorsun ki; “Yahu o senin için katiyen öyle bir şey söylemedi. Ben

de oradaydım. Hatta senin meth ü senânı da ediyordu.” [Diğerine] de gideceksin, ona da münasip bir şey uyduracaksın. O ikisini barıştıracaksın. Bu barıştırmamanın sevabı kadar büyük bir amel yok. Bu iki kardeşi barıştırmada sabaha kadar ibadetin sevabı var.

İki kişinin barıştırılmasında yalanı teşvik ediyor, yalan bu kadar kötü olduğu halde!.. Müslümanlar kendi kendine bölük bölük ayrılmışlar; “Sen şu partiden, ben bu partiden... Sen şundan, ben bundan...” diyerek herkes birbirinden nefret eder [halde...]

Ne olacak ya! Hepimiz bir vatanın evlâdıyız. Neden birbirinize darılıyorsunuz?

Allah kusurlarımızı affetsin.

Gazzâlî’nin çok güzel tespitleri var. Diyor ki;

“Bıçağı vuruyorsun, elin yarılıyor. Buradan bir acı çıkıyor. Bu acının neden geldiğinin farkında mısın?”

“Kestik efendim, kanlar akıyor...”

“Yok yok. Birlik ayrıldı, o ayrılığın acısını duyuyorsun. Birleşince acı ortadan kalkıyor.” diyor.

Yani yara iyi oldu mu acı kalmıyor.

Ne kadar güzel misaller...

Allah hepimizi affetsin.

Üç ahlâktan birisi ki halkla güzel geçinmektir.

Allah öyle güzel ahlâk versin...

Kendimizi ta göklerde görürsek [olmaz.]

Geçen birisi dedi ki;

“Filan yerde ayrılık var.”

Çünkü zenginle fakir birbirine kaynamaz. Kaynamayınca zengin grubu ayrılacak, orta tabakanın grubu ayrılacak, fakir grubu ayrılacak. İşte ortaya üç tane grup çıktı. Zengin fakire tenezzül etmez. Fakir de zaten zenginin yanına sokulamaz. Sokulsa ağzının payını verirler. Kendiliğinden ayrılır, ortaya bir bölünme çıkar.

Neden?

Ahlâkımız zayıf.

“Allah bunu da böyle yaratmış.” demiyo-
ruz.

“Benim ne meziyetim var ki Allah bana bu serveti verdi?

Hiçbir meziyetim yok. Ben de onun gibi âzâlardan müteşekkil bir adamım. Ama takdîri ilâhî benim [için] zengin olmakmış; Cenâb-ı Hak esbabları da halk etmiş, zengin olmuşum. Fakat sırtımıza alıp da götüremeyiz ki... Götüren hiç görülmemiş. Yarın bunları ben de bırakacağım. Ben de onun gibi tek geldim, tek gideceğim. Çıplak geldik, çıplak gideceğiz.”

Onun için, halk arasında halk seviyesinde olmak lazım; fakirle fakir, miskinle miskin...

Niçin Cenâb-ı Peygamber, peygamber iken bile; “Yâ Rabbi! Beni miskinlerle haş-reyle.” diye dua ediyor? Peygamber miskinliği istediğinden mi, yoksa o miskinlerin gönlünü hoş etmek için mi?..

Miskin kendiliğinden miskin olmamış ki; Allah ona eksik bir kafa, bilgi vermiş... Ama onun içindeki Allah’a yalvarış, Allah’a bağlanış nasıl, biliyor musun?

Onu bildiğimiz yok... Onun *Allah* deyişiyile bizim *Allah* deyişimizin arasında dağlar kadar fark vardır!

Bizim binbir tane gayemiz var. Hepimiz *Allahu ekber* deyip duruyoruz; aklımızdan neler neler geçiriyoruz... Bazen namazın rekâtını unutuyoruz, bazen okuduğumuzu unutuyoruz, bazen ne yaptığımızı da bilmiyoruz, şaşkın bir halde...

Niçin?

Telaşe çok, gaye çok.

Onda gaye yok; Allah var yalnız. Başka bir şeyle alâkası yok. Adam dünyanın şu işiyle bu işiyle alâkalanmamış. “Allah bana yeter.” diyor ve Allah’la meşgul oluyor. Ev edinmemiş, mal edinmemiş, bir şey edinmemiş; miskin kalmış.

Onun o hâliyle, onun gönlüyle senin gönlün bir mi ya?

Onun gönlüne bak da ona hürmet, saygı göster. Ona da acı, şefkat et.

Allah hepimizi affetsin de bizi birbirimizin kusuruna bakmayalım.

Kimisi zengin, kimisi de fakirdir; ama hep bir vücuduz.

[Vücudumuzda] kemik var, içinde sinirleri var, iliği var. Hepsinin ayrı ayrı vazifesi var. Fakat bir göz var, bunların hepsine bedel; bir kulak var, hepsine bedel. Asıl iş [başta]; göz, kafa, asıl beyin burada. Bunların meziyeti çok yüksek derecededir. Göz; “Sana kâinatı ben gösteriyorum.” diyor. Kulak da; “Ben sana her şeyi işittiriyorum.” diyor. Ağız da; “Her şeyin tadını tuzunu alıyorum, yiyorum, içiyorum da seni besliyorum.” diyor. Bunların meziyetleri kafadadır. İyi ama bunların hepsi birbirine bağlıdır. Bunlar olmasa kafayı koy ortaya, dur bakalım ne yapacak... Kafa işini eliyle yapacak, kafa işini ayağıyla yapacak, kafa işini midesiyle yapacak... Midesi olmazsa, bağırsağı olmazsa, işkembesi olmazsa bu kafa yine para etmez. Kafadaki göz, kulak, beyin, ne olursa olsun, hiç kıymeti yok. Bunlar bunun âzâ-i cevâhiri... Namaz kılacaksın, elin ayağın olmayınca kılamazsın ki... Binâenaleyh, hepsi lazım. Cahil de lazım, sofı da lazım, miskin de

lazım, fakir de lazım. Hepsine hoş bakmak lazım. Tırnağımızın ucu acıyor. Ne olacak, tırnak yahu... Yok, o da lazım. Hepsi lazım.

Benim vücudum nasıl hepsi birbirine ekliyse biz de böylece birbirimize ekliyiz. Ne göz iftihar edecek, ne kulak iftihar edecek, ne akıl iftihar edecek. Hep birbirimize muhtaç, eklenmiş parçalarız. Bu ekleri parçalayanlar kendileri parçalanırlar.

Onun için, Cenâb-ı Peygamber'in bu sözlerinde büyük hikmetler vardır. Üçerli kısa sözleriyle bizlere ne güzel ikazlarda bulunuyor.

Şu üç şey, nedir?

Konuşurken doğru konuş. Ne olur, ölmezsın ya! Doğrunun altında hiçbir şey yoktur. "Yalancının mumu yatsıya kadar yanar." dedikleri, hepimizin bildiği meşhur bir sözdür. Yalandan ne çıkacak?

Yalan ancak bir zaruret hâlinde [söylenbilir.]

İki kişiyi barıştırdık. Bir de harpte kullandık. Bir de zaruret dolayısıyla aile arasında [söyleyebiliriz.]

Hanım bizden bir şeyler istedi. Çoluğa çocuğa bir şeyler alacağız. O gün de paramız denk gelmedi, alamadık. Şimdi hanımla dövüşmek mi lazım?

“Ya şimdi bunun sırası mı?.. Bak bayram da geldi ama yok işte, ne yapalım...”

Kavga hazır tabii... O zaman onu aldatmak için; “Bu sefer alamadım ama inşaallah bir dahaki sefere...” Ama “inşaallah”ı da de. “İnşaallah”sız lafı söyleme. “İnşaallah” diyerek, onu teskin için, ailenin huzurunu bozmamak için orada da [yalana] müsaade edilmiş.

Çocukları da aldatmaya kalkmamak... Bu da bizim en büyük kabahatlerimizden birisi... Çocuğu daha çocukluktan yalana alıştıırırız.

“Oğlum, şunu yaparsan sana şunu vereceğim.”

Geliyor;

“Baba, yaptım.”

“Eh...” diyoruz, işte o kadar.

“Hani bey, vaat ettiydin ya?..”

Vaat ettiğini derhal [yapacaksın.]

İki kabahat var: Hem vaadini yapmıyorsun hem çocuğu aldatıyorsun. Çocuk hem aldanıyor [hem de] aldatmayı öğreniyor. “Demek böyle aldatılıyormuş.” diyor, oradan çocuğun içine o da işliyor.

Bir vakit bir şey dinlemiştim ve çok acayibime gitmişti. Hangi memlekette olduğu aklımda kalmadı.

Talebe tahsile gitmiş. Orada tramvayların biletçileri yokmuş. Kontrolcü de yokmuş. O memleketin âdeti... Herkeste emniyet var. Orada kutu var, binerken kutuya parayı atıyor, geçiyor. Bizim akıllı, kimse yok ya, gören eden, soran da yok, para atmadan geçmiş. Fakat herkes birbirinin kontrolcüsü olduğu için, bunları fark eden hemen bunların yanına yanaşmış; “Kimsiniz? Neredensiniz? Nerede okuyorsunuz?” diye bilgilerini almış, mektebine haber vermiş. “Sizin talebe bugün tramvayda parayı koymadan gideceği yere gitti.” [demiş.] Mektebe gitmiş. Oranın müdürü hemen; “Oğlum, biz sana belge vermeyelim, şu kâğıdını

al, buradan nereye gidersen git. Bu memlekette yaşayamazsın ve duramazsın.” demiş. Çok yalvarmış ama kabul etmemişler.

Olmuş veya olmamış; ama haddi zâtında mezmun bir şey...

Bugün bizim vapurlarda, tramvaylarda birçok kontrolcüler gelir; biletini almışsın, “Bir de ben göreyim.” diyor.

Niçin?

Bizde emniyet yok. Kontrol gelmese kim bilir kaç tanesini atlatacak...

e. Dünya ve Ahiretin İhsanlarına Ulaşmanın Anahtarları

Yine bir “üç”lü [hadîs-i şerîf:]

ثَلَاثٌ يُدْرِكُ بِهِنَّ الْعَبْدُ رَغَائِبَ الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ الصَّبْرُ عَلَى الْبَلَاءِ وَالرِّضَا بِالْقَضَاءِ
وَالدُّعَاءُ فِي الرِّضَا.

*Selâsün yüdrikü bihinne'l-abdü
rağâibe'd-dünyâ ve'l-âhireti es-sabru ale'l-*

*belâi ve er-rıdâ bi'l-kadâi ve'd-duâu fi'r-rıdâ.*¹⁰

Selâsün yüdrikü bihinne'l-abdü. “Şu üç şeyle kul erişir, idrak eder, yetişir.”

Neye?

Rağâibe'd-dünyâ ve'l-âhireti. “Dünya ve âhiretin rağbet olunan fedâiline erişir.”

Hani “Regâib gecesi” diyoruz ya... Burada da regâib; insan *a'tâ-i ilâhiyyeye*, dünya ve âhiretin bol ihsanlarına nâil olur. Her şey bunun içerisine girer; birçok mal, mülk, sıhhat, âfiyet dünya ve âhiretin ihsanlarına [dâhildir.]

Nedir bu üç?

*es-Sabru ale'l-belâi.*¹¹

Belasız olmuyor ki... Bela vaktinde sabredeceksin. Kimseyi rahatsız etmeyeceksin, incitmeyeceksin, şikâyet de etmeyeceksin. Ba-

¹⁰ İbn Ebi'd-Dünyâ, *es-Sabr ve's-sevâb 'aleyh*, I, 65, r. 90; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, XV, 808, r. 43211; Nebhânî, *Fethu'l-kebîr*, II, 51, r. 5596; [İbn Neccar, *Ebu Şeyh ve Deylemi 'de bulunamamıştır.*]

¹¹ *Hocamız inde'l-bela diye okuyor.*

ğırıp, çağırıp, feryâd u figânla, “yandık!” [filan] diye herkesi rahatsız etmemek... Belalara sabır.

Ve'r-rıdâ bi'l-kadâi. “Takdîr-i İlâhiye’ye, kazâ-i İlâhiye’ye, ukb-u İlâhiye’ye razı olmak.”

[Allahu Teâlâ] kimisini zengin yapar, kimisini fakir yapar, kimisini kavî yapar, kimisini de zayıf yapar. Mülk, tasarruf Allah’ındır; nasıl isterse öyle yapar. Bizim karışmaya hakkımız yok. Binâenaleyh, hâlimize razı olacağız.

Ama bugünkü komünist çocuklar razı olmuyorlar. İsterse olsun isterse olmasın, onlar da takdîr-i İlâhiye’ye razı olmaya mecburdur. Ne olursan ol...

Komünist memleketlerde herkes bir mi canım?

Orada başta olanlar yaşıyor, aşağıda olanların halleri kim bilir nicedir... Yaşayan yaşıyor, yaşayamayanlara bir şey yok. Yine orada da var.

Takdir-i İlâhiye’ye râzı olacaksın.

Üçüncüsü; *ve'd-duâu fi'r-rıdâ*.¹² “Servet, bolluk, sıhhat devirlerinde duayı bırakmayacaksın.”

İnsan muhtaç olduğu zaman yalvarır. Muhtaç olduğun zaman mecburî yalvarıyorsun; “Aman yâ Rabbi! Vücutuma sıhhat ver. Aman yâ Rabbi! Darlıktayım, şu işimi yapayım. Aman yâ Rabbi! Şu sıkıntımdan beni kurtar.” Bunlar mecburî.

Bir de var ki her şeyin yerinde olduğu olduğu vakitte ellerini kaldırıyorsun; “Yâ Rabbi! Nimetini üzerime bol ettin, bunun şükrünü îfa etmeyi nasip et. Sıhhatimi dâim eyle yâ Rabbi! Rızkımı geniş eyle yâ Rabbi! Ömrümü uzun et yâ Rabbi! Çoluk çocuğumu iyi et yâ Rabbi!”

Bunu sıkıntıya düşmeden yapmak dünya ve âhiret nimetlerinin kendisine verilmesine vesile oluyormuş.

¹² *Hocamız fi'r-reha* diye okuyor.

ثَلَاثٌ مَنْ فَعَلَهُنَّ ثِقَةً بِاللَّهِ وَاحْتِسَابًا كَانَ حَقًّا
عَلَى اللَّهِ تَعَالَى أَنْ يُعِينَهُ وَأَنْ يُبَارِكَ لَهُ مَنْ
سَعَى فِي فَكَاكِ رَقَبَةٍ ثِقَةً بِاللَّهِ وَاحْتِسَابًا كَانَ
حَقًّا عَلَى اللَّهِ تَعَالَى أَنْ يُعِينَهُ وَأَنْ يُبَارِكَ لَهُ
وَمَنْ تَزَوَّجَ ثِقَةً بِاللَّهِ وَاحْتِسَابًا كَانَ حَقًّا عَلَى
اللَّهِ تَعَالَى أَنْ يُعِينَهُ وَأَنْ يُبَارِكَ لَهُ وَمَنْ أَحْيَا
أَرْضًا مَيِّتَةً ثِقَةً بِاللَّهِ وَاحْتِسَابًا كَانَ حَقًّا عَلَى
اللَّهِ تَعَالَى أَنْ يُعِينَهُ وَأَنْ يُبَارِكَ لَهُ

*Selâsün men fealehünne sikaten billâhi
ve'htisâben kâne hakkân ala'llâhi teâlâ en
yüînehû ve en yübârike lehû men seâ fî fekâki
rakabetin sikaten billâhi ve'htisâben kâne
hakkân ala'llâhi teâlâ en yüînehû ve en
yübârike lehû. Ve men tezevece sikaten
billâhi ve'htisâben kâne hakkân ala'llâhi
teâlâ en yüînehû ve en yübârike lehû. Ve men
ahyâ erdan meyteten sikaten billâhi*

*ve'htisâben kâne hakkân ala'llâhi teâlâ en yûînehû ve en yübârike lehû.*¹³

Selâsün men fealehünne sikaten billâhi ve'htisâben... “Allah’a itimat ederek ve sevaplarını Allah *celle ve alâ*’dan umarak kim şu üç şeyi işlerse...” *Hakkân ala'llâhi teâlâ en yûînehû ve en yübârike lehû.* “Allahu Teâlâ’ya haktır ki ona yardım eder ve onun o işi mübarek olur.”

Birisi; *men seâ fî fekâki rakabetin.* “Bir köleyi kurtarmak istiyor.”

Rakabe. “Köle” diyor. Köleyi -ister satın alsın ister salsın- kölelikten kurtarmak istiyor, çalışıyor.

Bir vakit sormuştum da; bir kölenin bugünkü piyasası zannedersem 5-10 bin liradır. Şimdi yoktur ama olursa o zaman “5-10 bin lira, bir araba parası.” demişlerdi. Şimdi bir araba da 50-60 bin lira, çok para... Ama bu adam [köleyi] kurtarmak için bu parayı tedarik

¹³ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, X, 537, r. 21613; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, V, 151, r. 4918; Taberânî, *el-Mu'cemü s-sagîr*, II, 37, r. 737; Deylemî, *el-Firdevs*, II, 85, r. 2460; Heysemî, *Mecme'u'z-zevâid*, IV, 258, r. 7335; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, XV, 811, r. 43223; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XIV, 289, r. -1.

ediyor ve şundan bundan da; “Bana yardım edin de şu adamı kurtaralım.” diye yardım istiyor.

Kâne hakkân ala’llâhi teâlâ en yûînehû ve en yübârike lehû. “Yaptığı işin mübarek olması için Allah bu kimseye yardım edecek.”

İkincisi; *ve men tezevvece sikaten billâhi ve’htisâben.* Evlenecek ama durumu da pek müsait değil. İnanıyor ki Allah Rezzâk’tır, verir. Sevabını da O’ndan umuyor, Allah’a dayanarak evleniyor.

Kâne hakkân ala’llâhi teâlâ en yûînehû...
“Allah *celle ve alâ* ona yardım eder.”

Bizde derler ya; “Üç şeyde; ev yapanın yardımcısı Allah, evlenenin yardımcısı Allah...” Bir tane daha derler ama...

Allahu Teâlâ evlenene böylece yardım ediyor. Ve o hayatları da mübarek oluyor.

Üçüncüsü; *ve men ahyâ erdan meyteten.* Ölmüş bir yer, kimse bakmıyor, sahibi yok, boş arazi, kimsenin malı değil, boşta duruyor; orasını gidiyor ihyâ ediyor, çalışıyor, tımarlıyor, sürüyor, ekıyor, ağaçlandırıyor. Bunu da kim

yaparsa ki *sikaten billâh*... Buradan hayvanlar yer, insanlar yer, mahluklar yer; boşu boşuna duracağına istifade edilir. Biraz çalışıyor ediyor ama... Allah da ona ne yapıyor?

Yardım ediyor ve o iş de ona mübarek oluyor.

ثَلَاثٌ هُنَّ عَلَيَّ فَرِيضَةٌ وَهِنَّ لَكُمْ تَطَوُّعُ الْوِتْرِ
وَرَكْعَتَا الضُّحَى وَرَكْعَتَا الْفَجْرِ

*Selâsün hünne aleyye farîdatün ve hünne leküm tetavvuun: el-vitrü ve rek'ate'd-duhâ ve rek'ate'l-fecr.*¹⁴

f. Hadis İlmî ve Vitir Namazının Yorumlanması

Yine;

“Üç şey vardır ki bu üç şey bana farzdır, size de nafiledir.”

el-Vitrü. “Üç şeyden birisi vitirdir.”

¹⁴ Ahmed b. Hanbel, I, 231, r. 2050; Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 441, r. 1119; Abdürrezzak, *Musannef*, III, 5, r. 4573; Dârekutnî, *Sünen*, II, 337, r. 1631; Beyhakî, *Ma'rifetü's-sünen ve'l-âsâr*, XIV, 18, r. 18905; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, II, 658, r. 4145; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, IX, 442, r. 19030; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, II, 222, r. 1810; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, VII, 407, r. 19538; [Muhammed b. Nasr ve Ebu Nuaym'ın Hilyesi'nde bulunamamıştır.]

Vitir namazı kılıyoruz ya, bu vitir bizce vacib. Bu hadis bizden maada diğerk üç mezhebin delilidir. Diğerk üç mezhep bu hadise dayanarak vitir namazını *sünnet-i gayri müekkede* olarak kabul ederler. Bizde İmâm-ı Âzam vacib olarak kabul eder. Bizde borçtur. Onlarda kılarsan kılarsın, kılmazsan sünnetleri kılamadığımız zamanda nasıl oluyorsa o da öyle olur.

Hadis ilmi çok zordur... Bu hadisin birçok eşleri var. Bu hadisleri eşleriyle eşleştirip hakikati ortaya çıkarabilmek bir hüner. O ne senin harcın, ne de benim harcımdır... Onun için, fıkıh kitaplarına müracaat ederiz. Fıkıh kitaplarında ayrılmış; orada bizim için “vacib” demişler, biz ona bakarız.

Ama burada hadis diyor ki; “Nafiledir.” Peygamberimiz’in “nafile” dediği, bizim anlayamadığımızdan dolayı... Çünkü bu hadisi rivayet edenler içerisinde birçok kimseler vardır ki bazısının rivayetlerini kabul etmemişler. “Bu adamın rivayet ettiği hadis doğru değildir.” demişler. İki tane münker var burada... Bu münkerler İmâm-ı Âzam’ın bu hadisi kabul etmemesine vesile oluyor.

Ötekiler nasıl kabul etmişler?

Nasıl kabul ettiklerine aklımız ermez. İmâm-ı Âzam kabul etmemiş, biz ona bakarız.

Birisi; vitr.

İkisincisi; *rek'ate'd-duhâ*. İşrak namazı, sabah namazından sonra kılıyoruz. Buna “nafile” demişler.

Bir de; “Kurban Bayramı’nda kestiğimiz kurban.”

Buna “sünnet” demişler. Bizde de sünnettir ama vacib mesabesindedir. Vacib derecesinde kuvvetli bir sünnettir, nafile değildir. “İstersen kes istersen kesme.” Öyle değil.

Yalnız hacca giden hacı, misafir olması dolayısıyla eğer ifrad haccı yaptıysa ona kurban düşmez. Nafiledir, keserse nafile olarak keser, borç olarak kesmez. Fakat temettü ile kıran haccını yaptıysa o zaman [kurban] mecburîdir. Kabahat yaptıysa ayrıca iki de fazla olarak kurban keser.

g. Üç Önemli İlke

Şu “üç”ü de okuyayım:

ثَلَاثٌ مَنْ أُوتِيَهُنَّ فَقَدْ أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ آلُ
دَاوُدَ الْعَدْلُ فِي الْغَضَبِ وَالرِّضَا وَالْقَصْدُ فِي
الْفَقْرِ وَالْغِنَى وَخَشْيَةُ اللَّهِ تَعَالَى فِي السِّرِّ
وَالْعَلَانِيَةِ.

*Selâsün men ûtiyehünne fekad ûtiye misle mâ ûtiye âlü Dâvûde el-adlü fi'l-ğadabi ve'r-rıdâ ve'l-kasdu fi'l-fakri ve'l-ğınâ ve haş-yetullâhi teâlâ fi's-sırri ve'l-alâniyeti.*¹⁵

Selâsün men ûtiyehünne fekad ûtiye misle mâ ûtiye âlü Dâvûde. “Davut aleyhis-selâm’ın eriştiği devlete şu üç şeyi işleyen adam erişir.”

Neymiş?

el-Adlü fi'l-gadabi ve'r-rıdâ. Ne kadar güzel bir şey! “Kızdığın zamanda da olsun,

¹⁵ Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl*, II, 7, r. -1.

memnun olduğun zaman da olsun, adaletten ayrılma.”

Adalet, başka bir şey yok... Dürüstlük...

İkincisi; *ve'l-kasdu fi'l-fakri ve'l-ğınâ*. “Fakirlik hâlinde de zenginlik hâlinde de iktisada riâyet etmek.”

“Zenginim, benim, harcayacağıma kim karıştır?”

Yok, öyle bir şey olmaz. Âl-i Dâvud’a bu yakışmaz.

Üçüncüsü; *ve haşyetullâhi teâlâ fi's-sırri ve'l-alâniyeti*. “İster yalnız ister cemaat arasında [Allah’tan korkmak.]”

İnsan cemaat arasında korkar; “Görürlerse beni ayıplarlar. Şânım, şerefim ayak altına alınır. Yapamam.” Ama gizli olunca pekâlâ yapar. Halbuki sen yalnız olduğun vakitte de yapamayacaksın. Halkın arasında nasıl yapamıyorsan yalnız kaldığın vakitte de yapamadığın zaman, *haşyetullah* o zaman belli olur.

Âl-i Dâvud'a verilen şey ki... Bu da azlara nasip olur, çoklara değil. Herkese nasip olmuyor.

Âl-i Dâvud şâkir idi, verilen nimetlere şükrediciydi.

Bu üç şey kimde olursa o da verilen nimetlere şâkir olur.

Bu “üç”ten bir tane daha:

ثَلَاثٌ مِنَ الْفَوَاقِرِ إِمَامٌ إِنْ أَحْسَنْتَ لَمْ يَشْكُرْ
وَإِنْ أَسَأْتَ لَمْ يَغْفِرْ وَجَارٌّ إِنْ رَأَى خَيْرًا دَفَنَهُ
وَإِنْ رَأَى شَرًّا أَشَاعَهُ وَامْرَأَةٌ إِنْ حَضَرْتَ آذَتْكَ
وَإِنْ غَبْتَ عَنْهَا خَانَتْكَ.

*Selâsün mine'l-fevâkırı imâmün in ah-sente lem yeşkür ve in ese'te lem yağfir ve cârun in raâ hayren defenehû ve in raâ şerren eşâahû ve'mraetün in hadarte âzetke ve in ğıbte anhâ hânetke.*¹⁶

¹⁶ İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, ILVIII, 291, r. -1; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, XVI, 27, r. 43785; Ebû Nuaym, *Târîhu İsfahân*, I, 253, r. -1; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, III, 117, r. -1; [Taberani *Kebir'de bulunamamıştır.*]

Selâsün mine'l-fevâkırı. “Üç şey büyük beladandır.”

Nedir?

İmâmün. “Bir imam...”

Cami imamları da girer. “İmam” diye hükümet reislerine diyorlar. Burada hepsine şâmil olabilir.

İn ahsente lem yeşkür. “Veriyorsun, ‘teşekkür ederim’ demiyor.”

Yani verilenden memnun olmuyor.

Ve in ese'te lem yağfir. “Bir kabahat ediyorsun, kabahatini affetmiyor.”

“Affet” diyorsun, affetmiyor.

Veriyorsun, verilene şükretmiyor. Kabahati de affetmiyor. Bu büyük belaymış.

İkincisi; *ve cârün.* “Bir komşu.” *İn raâ hayren defenehû.* “İyilik gördüğü vakitte onu saklıyor.”

Defnediyor, gömüyor, saklıyor. İyilikleri örtüyor, saklıyor.

Ve in raâ şerren. Oluyor ya, bazen de insanlar acılık görüyor, hoşnutsuzluk görüyor. *Eşâahû.* “Onu yayıyor.”

“Bizim komşu şöyledir de böyledir de...” vuruyor, ortaya yayıyor.

Komşunun insandan iyilik gördüğü vakitte saklaması büyük belaymış. Çok ihsanlar görüyor, iyilikler görüyor, onları unutup gidiyor. Ama bir defa bağrıvermiş, darılıvermiş, belki dövüvermiş; fakat bunu artık bitiremiyor... Bu beladır.

Üçüncüsü; *ve'mraetün in hadarte âzetke.* “Hanım, beraber olduğunuz vakitte seni eziyetlendiriyor, rahatsız ediyor.”

Şöyle diyor böyle diyor... Evde oturduğuna pişman oluyorsun, kaçacak yer arıyorsun.

İn hadarte âzetke. “Sana eziyet veriyor.”

Ve in ğıbtte. “Yanında olmadığın vakitte, işine gittiğinde, dışarıda bulunduğun vakitte...” *Hânetke.* “O zaman da malına, her şeyine de hıyanetlik ediyor.”

Bu da belaların büyüklerindedir.

Allah cümlemizi affetsin.

Şimdilik bu kadarlık iktifâ edelim. Gelecek derslerde yine bunların arkası devam edecek.

Cenâb-ı Hak cümlemizi tevfiât samadâniyyesine mazhar eylesin de razı olduğu ve Peygamber Efendimiz'in gösterdiği güzel huy-lara sahip olan bahtiyar kullarının arasına hepimizi kabul buyursun inşaallah.

el-Fâtiha.

Mehmed Zahid KOTKU

[Bütün HADİS DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

